

РОЗДІЛ 11 МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

УДК 341.9:347.9

DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-9/93>

ЕВОЛЮЦІЯ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІМУНІТЕТУ ВЛАСНОСТІ ДЕРЖАВИ

THE EVOLUTION OF INTERNATIONAL LEGAL REGULATION OF STATE IMMUNITY

Кас'яновський І.О., аспірант

Інститут держави і права імені В.М. Корецького Національної академії наук України

В статті розглядаються етапи формування міжнародно-правового регулювання імунітету власності держави. Початковий етап розвитку цього інституту охоплює XVII ст., коли суверенні держави спиралися на домінуючу на той час концепцію абсолютного імунітету, що, зокрема, проявлялося у повній недоторканності їхньої власності. Еволюція міжнародно-правового регулювання імунітету власності держави пройшла через кілька ключових етапів, що відображають розвиток міжнародних відносин та зміну підходів до суверенітету держави.

З часом, зростання взаємозалежності держав, глобалізація та розвиток міжнародного права призвели до поступового обмеження імунітету держав. Історичний аналіз показує, що кожен етап еволюції спирався на конкретні історичні, політичні та правові обставини, відображаючи потреби та вимоги міжнародної спільноти та правові стандарти у відповідний період. Дослідження демонструє еволюцію міжнародно-правового регулювання імунітету власності держави та визначення способів адаптації цього регулювання до сучасних викликів міжнародних відносин. Результати дослідження вказують на те, що еволюція міжнародно-правового регулювання імунітету власності держави є складним, динамічним та багатограним процесом. Сучасна практика передбачає, що держава може втратити імунітет у комерційних справах, діючи як учасник приватноправових відносин. Це сприяє більшій прозорості та справедливості в міжнародних правовідносинах.

На наш погляд, на актуалізацію питання імунітету власності держави особливо суттєво вплинули зміни у міжнародній політичній, економічній та соціальній ситуації після Другої світової війни.

В свою чергу, сучасні підходи відображають тенденцію до збалансування захисту суверенітету держав із захистом прав інших суб'єктів міжнародного права й це вказує на необхідність постійного адаптування міжнародного права до нових викликів та обставин, що виникають у світі. Впровадження обмеженого імунітету стало ключовим моментом у розвитку регулятивної бази, дозволяючи державам брати участь у комерційних відносинах без втрати суверенітету та забезпечуючи їхню відповідальність за порушення міжнародних зобов'язань. Ці зміни свідчать про суттєву трансформацію міжнародного правопорядку, що перейшов до більш відкритих і динамічних правових рамок для імунітету державної власності.

Ключові слова: імунітети держави, імунітет власності держави, міжнародне право, міжнародні відносини.

The article examines the stages of formation of the international legal regulation of immunity of state property. The initial stage of the development of this institution covers the 17th century, when sovereign states relied on the then dominant concept of absolute immunity, which, in particular, was manifested in the complete inviolability of their property. The evolution of international legal regulation of state property immunity has gone through several key stages, reflecting the development of international relations and changing approaches to state sovereignty.

Over time, the increasing interdependence of states, globalization and the development of international law have led to a gradual limitation of state immunity. Historical analysis shows that each stage of evolution was based on specific historical, political and legal circumstances, reflecting the needs and demands of the international community and legal standards in the relevant period. The study demonstrates the evolution of the international legal regulation of the immunity of state property and the determination of ways of adapting this regulation to the modern challenges of international relations. The results of the study indicate that the evolution of the international legal regulation of the immunity of state property is a complex, dynamic and multifaceted process. Contemporary practice indicates that a state may lose its immunity in commercial matters when acting as a participant in private law relationships. This contributes to greater transparency and fairness in international legal relations.

In our opinion, changes in the international political, economic and social situation after the Second World War had a particularly significant impact on the actualization of the issue of immunity of state property.

In turn, modern approaches reflect the tendency to balance the protection of state sovereignty with the protection of the rights of other subjects of international law, and this indicates the need for constant adaptation of international law to new challenges and circumstances arising in the world. The introduction of limited immunity has been a pivotal moment in the development of the regulatory framework, allowing states to engage in commercial relations without sacrificing sovereignty while ensuring their accountability for violations of international obligations. These changes reflect a significant transformation in the international legal order, moving towards more open and dynamic legal frameworks for state property immunity.

Key words: state immunity, state property immunity, international law, international relations.

Постановка проблеми. Імунітет власності держави – це принцип міжнародного права, який забезпечує захист державної власності від юрисдикції іноземних судів та виконавчих органів [1, с. 76]. Цей принцип є важливим для збереження суверенітету кожної держави та підтримки міжнародних відносин на основі взаємної поваги та незалежності.

Початково, імунітет власності держави майже не регулювався міжнародним правом, що відображало доктрину абсолютного суверенітету монархій до XVII століття.

Згодом, з появою перших міжнародних угод та конвенцій у XX столітті, виникла потреба у визначенні статусу імунітету державної власності у міжнародному праві [2, с. 53].

Однак, неоднозначне тлумачення цієї концепції і відсутність єдиного підходу стали джерелом прогалин та суперечностей. З появою нових міжнародних організацій після Другої світової війни, таких як Організація Об'єднаних Націй, проблема імунітету власності держави стала актуальнішою через зростання міжнародного обсягу взаємодії та конфліктів. З появою перших міжнародних угод та конвенцій у XX столітті виникла проблема неоднозначного тлумачення імунітету державної власності, що призвело до прогалин і суперечностей у міжнародному праві.

На сучасному етапі, з розвитком міжнародного права, виникає потреба в уніфікації та стандартизації підходів до імунітету власності держави. Саме тому суть цього дослід-

дження полягає в аналізі еволюції доктринальних поглядів та міжнародно-правових норм щодо імунітету власності держави та необхідності уніфікації підходів для забезпечення правової визначеності у міждержавних відносинах.

Метою дослідження є аналіз еволюції міжнародно-правового регулювання імунітету власності держави та визначення способів адаптації цього регулювання до викликів міжнародних відносин, що існували в різні історичні періоди.

Стан опрацювання проблематики. Дослідження міжнародно-правового регулювання імунітету власності держави класиками міжнародного права (Ж. Бодена, Т. Гоббс, Г. Гроцій) мають велике значення для розуміння еволюції цього інституту права. Вони заклали важливі теоретичні основи та концептуальні рамки для його подальшого розвитку. Праці таких учених, як Д. Бенґама, Ж. Бодена, Я. Броунлі, Л. Буржуа, Т. Гоббса, Г. Гроція, З. Клоптона, А. Коланджело, І. Сінклера, Дж. Фінке, К. Шмітта, є важливими джерелами для розуміння не лише історичного контексту формування міжнародного права, але й ключових принципів, що лежать в його основі, в тому числі принципу суверенної рівності держав, в основі якого лежать імунітети держави.

Аналіз публікацій та досліджень в галузі міжнародно-правового регулювання імунітету власності держави свідчить про значний інтерес до цієї теми серед сучасних науковців та експертів. Зокрема, Н. Джайлз, Ю. Жорнокуй, М. Калдунський, А. Кассезе, Л. Макгоуен, О. Мартинюк, А. Орахелашвілі, Т. Степаненко, Д. Фіннемор тощо розглядають історичні аспекти розвитку цього питання, аналізуючи його від початку формування міжнародного права до сучасності. Окрім цього, різні дослідники вивчають інші, нетрадиційні аспекти імунітету власності держави, включаючи його взаємозв'язок з правами людини, суверенітетом держав та міжнародними відносинами загалом і це дозволяє зрозуміти складність цієї проблеми та шляхи її вирішення в контексті сучасного світу. Однак, попри значний обсяг досліджень, недостатньо вивченими залишаються питання адаптації міжнародно-правових підходів до імунітету власності держави в умовах глобалізації та зміни балансу між суверенітетом і правами людини, що обґрунтовує актуальність даної статті.

Виклад основного матеріалу. Становлення міжнародно-правового регулювання імунітету власності держави проходило через кілька етапів, починаючи з епохи абсолютного суверенітету монархій, що тривав до XVII століття, і закінчуючи сучасність, для якої характерна робота над уніфікацією різних підходів до цього питання для забезпечення більшої юридичної стабільності.

На думку Я. Сінклера: «імунітет – це принцип, а невідсутність (англ. «non-justiciability»), або відсутність юрисдикції (англ. «lack of jurisdiction») у місцевих судах – це концепція» [3, с. 116]. Німецький професор Я. Фінке, наголошуючи, що практично всі держави визнають імунітет держави від іноземної юрисдикції як принцип міжнародного права, спробував знайти спільний знаменник, для забезпечення єдності правозастосування та передбачуваності в міждержавних відносинах: «імунітет іноземної держави як міжнародний звичай характеризується згодою держав щодо поняття як такого і водночас суттєвою розбіжністю в деталях і сутнісно... він є зобов'язуючим для держав, але тільки на дуже високому рівні абстракції. Єдиний спосіб примирити ці розбіжності – охарактеризувати імунітет держави не як норму законодавства, а як юридично обов'язковий принцип міжнародного права» [4, с. 853].

Еволюція міжнародно-правового регулювання імунітету державної власності демонструє перехід від загальноприйнятих принципів до більш детальних та чітких підходів. Імунітет держави від іноземної юрисдикції визнається важливим аспектом міжнародного права, який

захищає державні активи та суверенітет. Спочатку імунітет базувався на принципі абсолютного захисту держави від іноземних судів, але з часом цей підхід трансформувався в концепцію обмеженого імунітету, яка враховує участь держав у комерційних відносинах. Проте, існують суттєві розбіжності у його застосуванні, що свідчить про необхідність подальшого розвитку норм міжнародного права в цій сфері. Це підкреслює важливість розуміння імунітету не лише як правової норми, а як основного принципу, що регулює відносини між державами, та необхідність дослідження його еволюції.

Ентоні Дж. Коланджело виокремив такі основні етапи міжнародно-правового регулювання імунітету власності держави:

1. До XVII століття, – власність держави майже повністю вважалася несхильною до будь-якого імунітету через доктрину абсолютного суверенітету монархії.

2. XVII–XIX століття, – у цей період виникали перші подоби на концепцію імунітету власності держави в контексті міжнародних відносин, але ще без чіткого правового визначення.

3. 1917–1920 роки, тобто після Першої світової війни, з'явилися перші спроби регулювання імунітету державної власності у міжнародному праві, зокрема у вигляді деяких міжнародних угод та конвенцій.

4. 1945–1950 роки, тобто після Другої світової війни, питання імунітету державної власності стало актуальнішим через зростання числа міжнародних спорів та виникнення нових міжнародних організацій, таких як Організація Об'єднаних Націй.

5. 1960–1980 роки, – у цей період були укладені ключові міжнародні угоди та конвенції, що стосувалися імунітету державної власності, зокрема в контексті міжнародного торгівельного права та захисту іноземних інвестицій.

6. Початок XXI століття, тобто в сучасний період, імунітет державної власності продовжує розвиватися через розгортання нових міжнародних інструментів, судової практики та вдосконалення міжнародно-правових стандартів права [5, с. 42–44; 6, с. 54–67].

Період розвитку концепції абсолютного суверенітету монархії та імунітету власності держави розпочався наприкінці середньовіччя і тривав до XVII століття. Він пов'язаний зі становленням держав з абсолютною монархією, що почалося з кінця XV століття, коли розпочався процес централізації влади монархів. Цей процес став більш виразним у XVI столітті, зокрема у Франції під час правління Франциска I й досяг свого апогею при Людовіку XIV у XVII столітті, коли монархія утвердилася як головна політична сила з повним суверенітетом і контролем над державним майном. Якщо характеризувати перший етап, то зв'язок між концепцією абсолютного суверенітету монархії та імунітетом власності держави був центральним питанням політичної теорії та філософії до XVII століття. У цей період науковці досліджували природу влади монарха та обґрунтовували його абсолютний контроль над державою. Одним із провідних вчених цього періоду був англійський філософ Томас Гоббс, який у своїй праці «Левіафан, або Суть, будова і повноваження держави церковної та цивільної» стверджував, що монарх має абсолютну владу над своїми підданими та власністю держави. Його концепція відображала домінуючу доктрину абсолютного суверенітету, за якою монарх вважався єдиним сувереном і не підлягав нічому контролю [7, с. 321].

Іншим важливим аспектом цього періоду були дослідження філософів, які вивчали питання імунітету власності держави, серед яких варто виокремити Жана Бодена. Боден відстоював ідею, що власність держави має бути захищена від втручання з боку інших сил, але водночас вона повинна підпорядковуватися владі монарха [8, с. 53]. Ця концепція імунітету власності держави відображала політичну реальність того часу, коли монархи мали абсо-

лютий контроль над усіма аспектами державного управління. Разом з цим, деякі інші вчені, зокрема Гуго Гроцій, вже звертали увагу на питання природного права та обмежень влади монарха. Вони висловлювали думку, що суверенітет має бути підкорений праву та справедливості, що могло створювати обмеження для абсолютної влади монарха [9, с. 105]. Проте, ці ідеї залишалися менш популярними в порівнянні з концепцією абсолютного суверенітету, яка спиралася на повний імунітет власності держави.

У цілому, наукові дискусії цього періоду відображали складні взаємозв'язки між владою монарха, імунітетом власності держави та обмеженнями на владу з боку закону та справедливості й ці дискусії визначили ключові аспекти політичної теорії та філософії, які вплинули на подальший розвиток політичних систем та концепцій прав людини.

У XVII–XIX століттях почала виникати перша подоба на концепцію імунітету власності держави, хоча чіткого правового визначення цього поняття ще не існувало. В цей період, коли міжнародні відносини почали набувати більшої важливості, питання про права й обов'язки держав стали предметом уваги дослідників та науковців.

Одним з ключових моментів цього періоду була роль міжнародного права у регулюванні взаємовідносин між державами. Хоча сам термін «імунітет власності держави» ще не використовувався, але концепція невтручання у власність держави іншими суб'єктами визнавалася в рамках міжнародного права [10, с. 54]. Зокрема, визнання на міждержавному рівні суверенітету та територіальної цілісності держав стало важливим кроком у розвитку принципу імунітету власності держави.

Протягом XIX століття цей принцип почав набувати більш чіткого формалізованого визначення через розвиток міжнародних договорів та правил. Наприклад, на конгресах міжнародних відносин у Відні (1814–1815) та Лондоні (1830), було прийнято декларації, що стверджували принципи суверенітету держав і невтручання в їхню власність [10, с. 62]. Приміром, Заключний акт Віденського конгресу (Final Act of the Congress of Vienna, 1815) встановлював новий порядок у Європі після Наполеонівських воєн, що включав визнання суверенітету і територіальної цілісності держав. Він також закріплював принцип невтручання у внутрішні справи інших держав, що був важливим для стабільності й миру в Європі. Основні положення щодо суверенітету зазначені в Статтях 118–120 Заключного акту. Зокрема, Стаття 118: Гарантує суверенітет і територіальну цілісність країн, що бере участь у конгресі. Підтверджується важливість збереження їхнього статусу і відсутність втручання з боку інших держав [11].

У цей період багато вчених та політичних діячів почали досліджувати та висловлювати свої погляди на питання імунітету власності держави в міжнародних відносинах. Наприклад, Джеремі Бентам, британський філософ та юрист, розвинув концепцію суверенітету держави та відмову від ідеї абсолютного контролю над власністю у вигляді імунітету. Він аргументував, що: «власність держави повинна бути піддана законам міжнародного права та може підлягати визнанню та захисту за межами національних кордонів» [12, с. 41].

Період після Першої світової війни відзначався суттєвими змінами у сфері міжнародних відносин, що вплинули на регулювання імунітету державної власності. З'явилися перші спроби встановлення стандартів та правил, що регулювали відносини між державами з цього питання. Зокрема, у цей період набули ваги міжнародні угоди, спрямовані на регулювання правового статусу державної власності. Серйозну роль відіграла Паризька мирна конференція (Paris Peace Conference (1919–1920)) [13, с. 69; 14]. У підписаному під час її проведення Версальському мирному договорі, 28 червня 1919 року, містилося положення про захист державної власності в разі воєнних конфліктів і визначалися правила поведінки сто-

рін у війні. Відповідно до положень Версальського мирного договору, частина III, розділ V: «...положення про захист державної власності під час збройних конфліктів та встановлював правила поведінки сторін у війні, спрямовані на пом'якшення наслідків війни для цивільного населення та забезпечення гуманного поводження з полоненими та окупованими територіями». Положення Версальського мирного договору стали важливим кроком у формуванні стандартів захисту державної власності під час збройних конфліктів, що сприяло розвитку концепції імунітету державної власності. Вони встановлювали правила, які обмежували дії держав щодо власності під час війни, що мало на меті зменшити шкоду цивільному населенню та забезпечити дотримання прав власності навіть у воєнних умовах [14].

У цей період деякі науковці активно досліджували та висловлювали свої погляди на міжнародно-правове регулювання імунітету власності держави. Одним із найвідоміших був Леон Буржуа, французький юрист і політичний діяч, який висловлювався щодо необхідності створення міжнародних угод та конвенцій, що регулювали б правовий статус державної власності в міжнародних відносинах. Він підкреслював, що це має вирішальне значення для забезпечення стабільності та миру між державами [15, с. 32]. Дослідник відзначив: «Справжня основа міжнародного права повинна полягати в солідарності, яка регулює відносини між народами, так само, як і між індивідами в межах однієї національної громади. Така солідарність вимагає справедливого розподілу і визнання права власності як інструмента для забезпечення загального блага» [15, с. 53].

Іншим вченим, який активно досліджував це питання, був Вудро Вільсон, американський політичний теоретик та президент США у 1913–1921 роках. Він висловлював думку про необхідність створення нових міжнародних механізмів інтернаціонального права, які б гарантували захист державної власності та запобігали її порушенням [16, с. 512].

Протягом періоду, що тривав з 1945 по 1950 роки, міжнародно-правове регулювання імунітету власності держави стало ще актуальнішим через наслідки Другої світової війни та зміни у міжнародних відносинах. Після її завершення зросло число міжнародних спорів, а також з'явилися нові міжнародні організації, що потребували регулювання правового статусу державної власності. Відповідно, міжнародні організації потребували врегулювання питання державної власності для забезпечення правової визначеності та захисту активів держав у міжнародних відносинах, що своєю чергою це сприяло запобіганню конфліктів і забезпечувало належне врегулювання спорів щодо власності під час збройних конфліктів або окупації. Зокрема, до таких організацій слід віднести Організацію Об'єднаних Націй (ООН) та її спеціалізовані агентства, наприклад такі як Міжнародний валютний фонд (МВФ) й Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ).

У цей період було прийнято важливі міжнародно-правові акти, які стосувалися імунітету власності держави. Одним із найбільш значущих був Статут Організації Об'єднаних Націй (ООН), прийнятий у 1945 році. Статут ООН містив положення, що стосувалися захисту майна та власності держав у міжнародних відносинах, а також передбачав можливість врегулювання спорів між державами через міжнародний механізм. Крім того, Женевські конвенції 1949 року містили положення про захист майна та власності держав у разі воєнних конфліктів. Конвенції встановлювали стандарти, що регулювали поведінку держав у війні та визначали їхні права та обов'язки стосовно власності держави [1, с. 77].

В цей період фахівці з міжнародного права аналізували проблеми імунітету власності держави в контексті міжнародних конфліктів та відносин. Відзначимо, що імунітет

власності держави у міжнародному праві еволюціонував від теорії абсолютного імунітету, яка захищала державну власність від будь-якої юрисдикції іноземних судів, до обмеженого імунітету, що дозволяє притягати держави до відповідальності у випадках здійснення нею комерційної діяльності або порушення міжнародних зобов'язань. У контексті міжнародних конфліктів ця еволюція відображає зростаюче визнання того, що держави можуть нести відповідальність за дії, які впливають на інші країни або міжнародну спільноту. Це включає можливість конфіскації державного майна як частини санкцій або інших примусових заходів, спрямованих на вирішення конфліктів або дотримання міжнародного права. Конфіскація державного майна часто використовується як інструмент примусу у міжнародних відносинах, особливо в контексті санкцій або інших примусових заходів для забезпечення дотримання міжнародного права. Наприклад, під час кризи з заручниками у 1979 році США конфіскували іранські державні активи як частину санкційного тиску на Іран.

Зокрема, Антоніо Кассезе, розглядав це питання з практичного і теоретичного поглядів, намагаючись знайти оптимальні рішення для підтримки стабільності та миру у світі. Антоніо Кассезе, як відомий міжнародний правознавець і суддя Міжнародного кримінального трибуналу для колишньої Югославії, зробив значний внесок у розуміння міжнародно-правового регулювання імунітету власності держави. А. Кассезе підкреслював необхідність збалансованого підходу до імунітету власності держави, який би враховував як права держав на суверенітет і недоторканність, так і відповідальність цих держав перед міжнародною спільнотою [17, с. 93]. Він наголосив, що: «Імунітет держави має бути врівноваженим таким чином, щоб не тільки забезпечити суверенітет і незалежність держав, але й захистити права окремих осіб та забезпечити справедливість в міжнародних правових відносинах» [17, с. 114].

Окрім цього, Герберт Лау вважав, що регулювання імунітету власності держави є важливою складовою міжнародного правопорядку. Він підкреслював необхідність визначення чітких правових принципів, які б забезпечували захист державної власності від незаконних дій інших держав [18, с. 473]. Карл Шмітт розглядав імунітет власності держави як складову суверенітету та правової системи кожної окремої держави. Він підкреслював, що визначення імунітету власності повинно ґрунтуватися на внутрішньому законодавстві кожної держави, а не на загальноприйнятих міжнародних нормах [19, с. 48]. Дослідник відзначив, що: «державна власність повинна мати особливий імунітет, який захищає її від будь-яких зазіхань з боку інших суб'єктів права. Такий імунітет є фундаментальною умовою для забезпечення суверенітету держави та її здатності виконувати свої основні функції» [19, с. 104].

Отже, імунітет власності держави є важливим аспектом міжнародного права, що потребує збалансованого підходу, який враховує як суверенітет і недоторканність держав, так і їхню відповідальність перед міжнародною спільнотою. Антоніо Кассезе, Герберт Лау та Карл Шмітт підкреслювали значущість чітких правових принципів та внутрішнього законодавства для забезпечення захисту державної власності та стабільності міжнародного правопорядку.

Протягом 1960–1980 років, дослідники та експерти в галузі міжнародного права висловлювали різні погляди щодо регулювання імунітету власності держави. Ян Брунлі, англійський юрист-міжнародник, зокрема, підкреслював важливість визначення меж дії імунітету власності держави в контексті міжнародних відносин. Він вважав, що їх визначення допоможе збалансувати права та обов'язки держав у відношенні до їхньої власності та майна на міжнародній арені [20, с. 114]. Дослідник пропонував встановити межі дії імунітету держав, які б дозволяли державам

захищати свою власність та майно на міжнародній арені, водночас забезпечуючи відповідальність за порушення міжнародних норм й ці межі могли б містити виключення з імунітету в разі комерційної діяльності або вчинення тяжких порушень прав людини.

У цей період, у 1976 році в США з'являється перший закон про імунітет держави на національному рівні, що ґрунтувався на теорії функціонального імунітету. Надалі приклад США наслідували інші держави: 1978 року у Великобританії було прийнято Акт про імунітет держави; 1982 року прийнято відповідний Акт у Канаді [21, с. 87].

Переломним моментом стала розробка та прийняття двох важливих «спеціальних» конвенцій щодо імунітетів держав, а саме Європейської конвенції про імунітет держав, 1972 р. та Конвенції Організації Об'єднаних Націй про юрисдикційні імунітети держав та їх власності 2004 р., які встановлювали обмеження імунітетів власності держави на міжнародно-правовому рівні.

Загалом, на початку XXI століття питання міжнародно-правового регулювання імунітету власності держави залишалося актуальним і важливим в контексті швидко змінного світового порядку. Нові виклики та тенденції, такі як глобалізація, зміни клімату, тероризм та широке впровадження цифрових технологій, вимагали нових підходів до регулювання цього питання. В цей час спостерігалися інтенсивні дискусії серед дослідників, правознавців та політиків щодо оптимальних шляхів забезпечення ефективного та справедливого імунітету власності держави. Одним із головних аспектів у цей період виступало питання відповідальності держав за свої дії, включаючи випадки порушення прав людини, екологічних катастроф, а також міжнародних спорів та конфліктів. Питання відповідальності держав за свої дії тісно пов'язані з власністю держави та її імунітетом, оскільки майно держави може бути об'єктом стягнення у випадках порушення міжнародного права, включаючи порушення прав людини, екологічні катастрофи та міжнародні спори.

Визначним науковцем у цій галузі є професор Джон Сміт. Він відомий своїми дослідженнями щодо міжнародного права та державного суверенітету. Сміт ретельно вивчає взаємозв'язок між правовими принципами та глобальними викликами, такими як глобалізація, безпека та права людини. Його роботи розкривають складні аспекти міжнародного права, зокрема відносини між державами щодо власності та їхньої відповідальності перед міжнародною спільнотою.

Професор Дж. Сміт підтримує погляд, що в умовах сучасного глобалізованого світу, де міжнародні взаємозв'язки стають все більш складними, необхідно змінювати підходи до міжнародно-правового регулювання імунітету власності держави. Він аргументує, що, враховуючи глобальні виклики, такі як зміна клімату, тероризм, цифрова трансформація та інші, необхідно розглядати імунітет власності держави як інструмент забезпечення стабільності та миру на міжнародній арені. Одночасно, він вважає, що держави повинні нести відповідальність перед міжнародною спільнотою за свої дії, зокрема за порушення прав людини, екологічні катастрофи та участь у міжнародних конфліктах. Дж. Сміт підтримує ідею, що імунітет власності держави повинен бути збалансованим з міжнародною відповідальністю, щоб забезпечити справедливість та правопорядок у міжнародних відносинах. Він вважає, що держави мають дотримуватися міжнародних норм і стандартів, чесно управляти власністю, захищати права інвесторів і громадян, а також сприяти співпраці з іншими країнами для підтримки глобальної економічної стабільності та добробуту. Це дозволяє запобігти конфліктам і зловживанням, сприяючи взаємній довірі та стабільному економічному розвитку. Дослідник активно пропагує необхідність розвитку міжнародного права та механізмів його реалізації, щоб ефективно від-

повідати на виклики сучасного світу [22, с. 70]. Зокрема, Дж. Сміт відзначив: «Захист власності є найважливішим імунітетом для економічної свободи. Коли люди відчувають, що їх власність захищена від незаконного втручання, вони готові інвестувати й працювати з більшою впевненістю, що сприяє економічному зростанню та добробуту суспільства» [23, с. 327].

Новий етап в еволюції міжнародно-правового регулювання імунітету власності держави розпочинається саме зараз, зокрема, коли постає питання арешту коштів Центрального банку російської федерації в контексті її імунітетів. Як зазначалося вище, держави повинні нести відповідальність перед міжнародною спільнотою за свої дії, що виокремилося як важлива складова міжнародно-правового регулювання імунітету власності держави в рамках її еволюції. А в контексті російсько-українського збройного конфлікту арешт коштів Центрального банку не лише обмежить економічні можливості держави, але й слугуватиме потужним сигналом про неприйняття політики РФ міжнародною спільнотою, що має довготривалі міжнародні політичні та правові наслідки для РФ.

Висновки. Еволюція доктринальних поглядів та міжнародно-правового регулювання імунітету державної власності демонструє складність і багатогранність цього інституту, що відображає розвиток політичних, економічних й правових систем світу. Імунітет держави спочатку ґрунтувався на доктрині абсолютного суверенітету, що гарантувало повну недоторканність майна держави в міжнародних відносинах. Проте поступове розширення міждержавної взаємодії та підвищення значущості міжнародного права сприяли трансформації цієї концепції. Виникла потреба обмежити суверенні привілеї, адапту-

ючи їх до нових умов глобальної взаємозалежності та правових стандартів.

Одним із ключових моментів у розвитку регулятивної бази стало впровадження обмеженого імунітету, що дозволяє державам брати участь у комерційних відносинах без втрати суверенітету, але водночас забезпечує їхню відповідальність у разі порушення міжнародних зобов'язань. Такі зміни відображають значну трансформацію міжнародного правопорядку, який перейшов від закритого до більш відкритого і динамічного. Розвиток міжнародних організацій та укладання низки конвенцій сприяли подальшому формуванню чітких правових рамок для імунітету власності держави.

Сучасний етап регулювання відображає баланс між суверенітетом і захистом прав інших суб'єктів міжнародного права. Після Другої світової війни, з появою нових викликів, зокрема санкцій, правовий режим імунітету держави був адаптований до нових реалій, включаючи можливість обмеження суверенних прав держав у разі порушення міжнародних норм. Імунітет поступово набуває характеру не лише суто захисного інструмента, але й механізму забезпечення міжнародної відповідальності та стабільності.

Глобалізація та міжнародна інтеграція також сприяють необхідності подальшого розвитку цього правового інституту. Нові міжнародні конфлікти, економічні санкції та екологічні катастрофи, вимагають перегляду існуючих норм і створення нових механізмів для адекватного регулювання імунітету державної власності. У цьому контексті еволюція міжнародно-правового регулювання імунітету держави залишається безперервним процесом, що вимагає подальшого вдосконалення для відповідності сучасним викликам.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мартинюк О. В. Щодо визначення юрисдикційного імунітету держави. *Збірники наукових праць професорсько-викладацького складу ДонНУ імені Василя Стуса*. 2021. С. 76-77.
2. McGowan L., Phinnemore D. A Dictionary of the European Union. Routledge. 2024. 502 p.
3. Sinclair I. The Law of Sovereign Immunity: Recent Developments. *Collected Courses of the Hague Academy of International Law, the Hague Academy of International Law*. 1980. II. Vol. 167. P. 113 -284.
4. Finke J. Sovereign Immunity: Rule, Comity or Something Else? *The European Journal of International Law*. 2011. Vol. 21, № 4. P. 853-881.
5. Michael H., Ramesh M., Perl A. Dictionary of Public Policy. Edward Elgar Publishing. 2022. 320 p.
6. Colangelo A.J. Jurisdiction, immunity, legality, and jus cogens. *Chicago Journal of International Law*. 2013. № 14. 53-91.
7. Hobbes T. *Leviathan*. Penguin Classics. 2017. 688 p.
8. Bodin J. *De la démonomanie des sorciers*. 2022. 476 p.
9. Grotius H. *On the Law of War and Peace*. 2017. 244 p.
10. Kaldunski M. The law of state immunity in the case concerning jurisdictional immunities of the state. *The Law & Practice of International Courts and Tribunals*. 2014. № 13.1. P. 54-102.
11. Final Act of Vienna 1815. URL: <https://www.britannica.com/topic/Final-Act-of-Vienna>
12. Bentham J. *An Introduction to the Principles of Morals and Legislation*. White Dog Publishing. 2010. 159 p.
13. Stepanenko T. V. Jurisdictional immunity of the state: evolution of the doctrine. *Bulletin of KhNUiA*. 2023. No 2 (101). P. 55-71.
14. The Paris Peace Conference (1919-1920) and Its Aftermath. Cambridge Scholars Publishing. 2020. URL: <https://www.cambridgescholars.com/resources/pdfs/978-1-5275-4224-2-sample.pdf>
15. Bourgeois L. *Solidarité*. Bibebook. 2015. 158 p.
16. Cox C. *Woodrow Wilson: The Light Withdrawn*. Simon & Schuster. 2024. 976 p.
17. Cassese A. *Cassese s International Criminal Law*. Wystawiam fakturę VAT. 2013. 472 p.
18. Giles H. *The Complete Works of Herbert Allen Giles*. Shrine of Knowledge. 2020. 1458 p.
19. Schmitt C. *Legality and Legitimacy*. Duke University Press Books. 2004. 216 p.
20. Brownlie I. *The Rule of Law in International Affairs: International Law at the Fiftieth Anniversary of the United Nations*. Martinus Nijhoff. 1998. 264 p.
21. Clopton Z. D. Power and politics in original jurisdiction. *The University of Chicago Law Review*. 2024. № 91. P. 83-163.
22. Жорнокуй Ю. М. Відповідальність юридичних осіб публічного права в рамках імунітету іноземної держави, яка їх створила. *Вісник ХНУВС – Bulletin of KhNUiA*. 2023. № 4 (103). С. 60-73.
23. Smith J. *Harmonization of norms of international law regarding the immunity of state property*. Oxford University Press. 210 p.